

I forlængelse af musikken bruger Ali farver, som han selv beskriver som smukke, til at tegne sine børn med. Han siger at de alle græder og ønsker at dø.

Børnene er ofte tegnet som fugle, og Ali forklarer dette med at de er så små og at han skal passe på dem.

- Tina Grøn Meisner -

Tina Grøn Meisner

Musikterapeutkandidat fra Aalborg Universitet i 1994. Har klinisk erfaring med et bredt udvalg af patientgrupper. Har i de seneste år udelukkende arbejdet i retspsykiatrien og er ansat på Retspsykiatrisk afdeling i Nykøbing Sjælland. Henvendelse: antigr@vestamt.dk

Tværfagligt samarbejde i Retspsykiatrisk regi

med udgangspunkt i et musikterapiforløb med en patient med anden etnisk baggrund

Tina Grøn Meisner

***Resumé:** Artiklen beskriver arbejdsgangen på en retspsykiatrisk afdeling og sætter fokus på anvendeligheden af musikterapi med retspsykiatriske patienter. I implementeringen af musikterapien har det tværfaglige samarbejde været af stor betydning. I lyset af dette sætter artiklen fokus på opstarten af et tværfagligt samarbejde hvor musikterapien er beskrevet som patientens primære behandlingstilbud, og det eneste af psykoterapeutisk karakter. På sigt skal dette samarbejde være med til at øge kvaliteten af de behandlingstilbud som gives til specielt patienter med anden etnisk baggrund. Baggrunden for det tværfaglige samarbejde har været et ønske om at bryde denne patientgruppes tendens til isolation, sætte fokus på kulturelle forskelle samt at indsamle erfaring i behandlingstilgangen. Den tværfaglige gruppes erfaringer viser foreløbigt at det tværfaglige samarbejde kan være med til at sikre en løbende dialog omkring patienten, en høj faglighed, samt en planlægning af behandlingen der inddrager så mange facetter som muligt omkring patienten og herved sikrer en helhedsorienteret behandling.*

Præsentation af arbejdssted

Musikterapi som behandlingsform i retspsykiatrisk regi er nyt i Danmark. På nuværende tidspunkt er vi 2 musikterapeuter ansat på Retspsykiatrisk afdeling i Nykøbing Sjælland, og har arbejdet her i 1 1/2 år.

Pilehus er en lukket retspsykiatrisk afdeling med plads til 10 patienter. Afdelingen modtager patienter med anbringelsesdom eller behandlingsdom, patienter til mental observation, surrogat fængslede og syge afsonere, og har ligeledes behandlingsansvar for ambulante patienter og dagpatienter. Afdelingen arbejder ud fra en fælles grundholdning der indebærer respekt for det enkelte menneskes værdier. Man lægger vægt på at plejen og behandlingen er af høj kvalitet og udføres med respekt og omsorg for patienten. Disse værdier skal være til stede i kontakten med patienten, i den basale pleje og i den terapeutiske grænsesætning, samt i behandlings-

alliancen med patienten og pårørende. Afdelingen opfatter et godt samarbejde med alle faggrupper som en væsentlig kvalitet i deres arbejde og forventer åbenhed, fleksibilitet og gensidig respekt. Der lægges vægt på faglige diskussioner samt konstruktiv kollegial feedback som udgangspunkt for arbejdet. Afdelingen lægger ligeledes vægt på et trygt og sikkert miljø for patienter og personale hvor struktur, sikkerhedsregler og et ansvarligt samspil i personalegruppen er en forudsætning (værdigrundlag for retspsykiatrisk afd. 2001).

Musikterapeutens arbejdsområder

I min stilling som musikterapeut er jeg ansat til at varetage individuelle og gruppe-musikterapeutiske forløb, sammenspil samt musiklytning. Jeg deltager i afdelingens behandlingskonferencer og så vidt muligt i af-

delingens forstuegang. Forstuegangen er en daglig gennemgang af patienterne med henblik på justering af medicin, samt akutte ændringer af behandlingen, eksempelvis inddragelse af udgang, som kan få betydning for patientens musikterapeutiske forløb. Endvidere er jeg med på afdelingens temadage, plejekonferencer, personalemøder etc. I det daglige er jeg synlig i afdelingen og deltager ved morgenmødet for patienter og personale. Hvor det er muligt foregår musikterapien i musikterapiens lokaler som er beliggende i en tilstødende bygning. Ellers foregår terapien på patienternes egne værelser.

Det tværfaglige samarbejde

I det følgende vil jeg tage udgangspunkt i en case som er valgt ud fra et ønske om at sætte fokus på vigtigheden af det tværfaglige samarbejde. Det tværfaglige samarbejde er præget af afsikkerhed og strukturvægtes meget højt på den omtalte afdeling pga. den specielle patientkategori. Endvidere ønsker jeg at sætte lys på arbejdet med patienter af anden etnisk baggrund. En patientgruppe som allerede er talrigt repræsenteret på afdelingen, og som man forventer fortsat vil udgøre en stor procentdel af patienterne på de retspsykiatriske afdelinger fremover. En kendsgerning der gør at afdelingen som helhed ønsker at udvikle effektive behandlingsmetoder til netop denne patientgruppe. Den følgende beskrivelse er første skridt på vejen mod at optimere behandlingen, og på sigt udarbejde retningslinier for mødet med nyindlagte patienter med anden etnisk baggrund.

På afdelingen indgår kontaktpersoner, sous-chef, socialrådgiver og undertegnede i en tværfaglig supervisions- og læringsgruppe. Med udgangspunkt i et igangværende behandlingsarbejde med en patient med anden etnisk baggrund får denne gruppe til opgave at forsøge at udarbejde anvendelige retningslinier og behandlingsstrategier til patienter med anden etnisk baggrund. I denne gruppe er musikterapien beskrevet som

patientens primære behandlingstilbud, og er det eneste af psykoterapeutisk karakter.

Grunden til at den tværfaglige supervisions- og læringsgruppe er dannet, er at der på afdelingen gennem tiden er indlagt flere patienter med anden etnisk baggrund, som udover at være retslige, psykiatriske patienter også har været udsat for tortur i de lande, de er flygtet fra. Torturoplevelserne er vurderet til at have været meget traumatiserende for den enkelte. Personerne har været præget af dette, uden at personalet på afdelingen har følt at de i tilstrækkelig grad har kunnet intervenere og hjælpe specifikt i forhold til traumerne. Der opstod derfor et behov for at indsamle erfaring og at udvikle en mere systematiseret tilgang i behandlingen af torturofre. I supervisions- og læringsgruppen ønskedes ligeledes at alle personalemedlemmer, der indgik i behandlingsarbejdet omkring patienten, ville få mulighed for at dele viden og erfaring, så de som en helhed kunne udvikle behandlingsindsatsen. Som en del af supervisions- og læringsgruppens arbejde indgik supervision omtrent hver 2. måned ved psykolog Kavi Beepat fra Rehabiliterings- og Forskningscentret for Torturofre (RCT, se www.rct.dk).

I den tværfaglige supervisions- og læringsgruppe holder vi møder hver 14. dag. Ved disse møder diskuterer vi vores arbejde med patienten, deler erfaringer fra behandlingsarbejdet, og har mere generelle snakke om hvordan vi hver især oplever patientens psykiske tilstand, samt hans relation til os i gruppen og til afdelingen som helhed.

Casebeskrivelse

Præsentation af Ali

Patienten, som jeg her vil kalde Ali, er en mand i halvtredsårsalderen med diagnosen Paranoid Skizofreni og Posttraumatisk Stresssyndrom. Han ankom til Danmark for ca. 10 år siden som FN-kvoteflygtning. Ved ankomsten er Ali

gift, men bliver senere skilt. Han har voksne børn fra sit første ægteskab, samt små børn fra andet ægteskab. Børnene er alle bosat i Danmark. Inden flugten til Danmark har Ali været fængslet og tortureret i Irak gennem 9 måneder. Forud for indlæggelsen på Pilehus har han været indlagt på en anden psykiatrisk afdeling på grund af selvmordstanker. På denne afdeling oplevede man at han havde nedsat stemningsleje, var ikke produktiv psykotisk, og præget af håbløshed og paranoide forestillinger. Ali var stærkt mistroisk og havde negative forventninger til sine medmennesker. Afdelingen beskrev ham endvidere som ældre, træt, trist og opgivende. Et billede som stemmer meget overens med det, vi oplever ved Alis indlæggelse på Pilehus. Her virker han ligeledes depressiv og forpint, med tendens til at isolere sig. Han er plaget af mareridt, og beskriver at han hører lyden af grædende børn. Ali bliver indlagt på Pilehus som surrogatfængslet efter selvmordsforsøg i arresten. Han er idømt 10 års fængsel for mord på sin ekshustru, med efterfølgende udvisning af Danmark.

Musikterapiens opstart

Ali henvises til musikterapi i håbet om at kunne bryde hans isolation, og via de non-verbale medier som musik og tegning at kunne tilbyde ham en mulighed for at formidle sig selv til omverdenen. Han taler og forstår ikke dansk, men taler og forstår sparsomt engelsk. På grund af hans retslige status og psykiske tilstand er det ikke muligt at være i musikterapiens lokaler. Terapien finder således sted på hans værelse, og tilrettelægges som et receptivt forløb hvor vi kombinerer musiklytning og tegning. Terapien foregår en gang ugentligt med sessioner af 30 minutters varighed.

Musikterapeutisk metode

Det musikterapeutiske forløb tager udgangspunkt i Guided Imagery of Music som er en receptiv musikterapi metode. Særligt udvalgt musik kombineres med afspænding, dialog og kreativitet, f.eks. tegning. Musikken væl-

ges ud fra principper om musikalske strukturer og udtryksformer, kombineret med patientens aktuelle behov i terapien. Således matcher jeg min viden om musikkens virkemåder med patientens forhistorie og nuværende situation når jeg vælger musik til den enkelte session. Carol Bush (Bush 1995) opdeler musikken i 4 hovedkategorier som hun navngiver efter de fire elementer jord, ild, vand og luft. I terapien er musikken valgt ud fra denne opdeling og indebærer brug af vestlig klassisk musik. Den terapeutiske session er således tilrettelagt som samtale - musik - samtale.

Musikterapiens første fase

Første fase i Alis musikterapeutiske forløb er præget af hans store savn af sine børn som han ingen kontakt har til, og ikke har haft siden sin anholdelse. Med henblik på at rumme Alis sorg, og styrke hans jeg-følelse, vælger jeg i denne fase af terapien udelukkende at anvende jord- og vandmusik.

Om jord- og vandmusik skriver Carol Bush:

»Earth music, with its melodic consistent pattering of sounds, may be especially helpful during times of overload or confusion, when one needs to reconnect with inner self« (Bush 1995, s.194).

» Water music - feelings in this category are often connected with difficulties in relationship. Issues of separation and loss, anxiety and fear or perhaps love as romance or nurturing, can be generated by this music« (Bush 1995, s. 203).

I forlængelse af musikken bruger Ali farver, som han selv beskriver som smukke, til at tegne sine børn med. Han siger at de alle græder og ønsker at dø. Børnene er ofte tegnet som fugle, og Ali forklarer dette med at de er så små og at han skal passe på dem. I mine optegnelser fra musikterapien beskriver jeg i denne fase Ali som depressiv, forpint og i perioder suicidal.

Symboler	Mine associationer
Børn	uskyld, nystart, positivt selvbillede, adskillelse
Fugle	frihed, sårbarhed, omsorg, skrøbelighed
Krig	ødelæggelse, destruktion, død, had
Fængsel	fangenskab, indespærring, tab, isolation, magtesløshed, tortur
Spiral	nedadgående, fastlåst, begravet, miste kontrol

Table 1: Ali anvender 5 gennemgående symboler i musikterapien

Terapien foregår på dette tidspunkt uden tolk, og Alis mulighed for at formidle sig selv og sin situation er gennem de non-verbale medier: musik og billede. Han har senere sagt om dette, at musikken fik ham til at erindre, og billederne var hans måde at fortælle sin historie på. Hans billeder bliver således vigtige for min forståelse af hans følelsesmæssige tilstand og danner baggrund for mit musikvalg i terapien. Ali har 5 gennemgående symboler i sine billeder som jeg i processen knytter forskellige associationer til. Disse er opstillet i tabel 1.

Det videre terapeutiske forløb

Efter ca. 5 måneders terapi anskaffer afdelingen en tolketelefon som fremover anvendes i musikterapien med Ali. Ved den første musikterapeutiske session med tolketelefon er Ali meget energifyldt, gestikulerende og talende - i stor kontrast til den triste, forpinte og depressive mand som indtil nu har været dominerende i terapierne. Musikken er stadig med til at få Ali til at erindre, og mange af disse minder er nu knyttet til tiden i Irak. Ali virker ved disse terapier meget entusiastisk, nærmest passioneret, og fortæller på alfaderligvis om samfundsforholdene som han ser dem både i Irak og i Danmark. Samtidig giver han i denne fase af terapien udtryk for at hans ønske for fremtiden er at vende tilbage til sit hjemland med sine børn.

Jeg anvender overvejende jordmusik i denne fase for at støtte Alis jeg-følelse. Samtidig overvejer jeg at bruge ildmusik, da Ali fremviser en underliggende vrede overfor sin situation, og over karakteren af sin behandling.

Om ildmusik skriver Carol Bush:

»music in this category has the potential to put us in touch with all the emotions that are heated. These include emotions with anger, passion, with struggles or with need to awaken courage and personal empowerment. This is strong music« (Bush 1995 s. 200).

Mit valg bliver dog at undlade at anvende ildmusik da både afdelingen og jeg er i tvivl om graden af Alis farlighed.

Den tværfaglige gruppes arbejde

Sideløbende med Alis musikterapeutiske forløb mødes vi i den tværfaglige supervisions- og læringsgruppe. For at understøtte dette samarbejde samt Alis musikterapeutiske forløb modtager vi som tidligere beskrevet løbende supervision. Formidlingen af den terapeutiske proces, det at dele viden i det tværfaglige team, samt deltage i supervisionen er med til at sikre at Alis behandling opleves og tilrettelægges som en helhed både for patient og personale. Specielt læringsde-

len i supervisionen, hvor personalet informeres om baggrundsviden og forskningsresultater i forhold til torturofre, er med til at sætte lys på de specifikt kulturelle aspekter som er væsentlige at tage højde for i mødet med den enkelte patient.

I gruppen diskuterer vi hvordan vi opnår en bæredygtig kontakt til Ali, intensiteten af denne kontakt, eller oplevelsen af at intensiteten mangler. Det opleves som svært at rumme ham samt hans beskrivelser af det miljø der omgiver ham, herunder både hans familie, men også afdelingen som helhed.

Vi stiller os selv spørgsmål vedr. kulturelle forskelle i forståelsen og behandlingen af Ali - hvori ligger forskellen mellem Irak og Danmark? Her tænker vi specifikt på rollen som far, betydningen af religion, konsekvenserne af at være politisk aktiv, samt forståelsen af en kriminel handling og efterfølgende straf.

Alis musikterapeutiske forløb er her med til at kaste lys over eksempelvis hans rolle som far. Hans billeder viser et stærkt ønske om at beskytte sine børn. Et ønske som kan synes at stå i kontrast til hans kriminelle handling der har splittet familien og skilt ham fra sine børn. Samtidig er det tydeligt i terapien at hans positive selvbillede hænger stærkt sammen med børnene - i betydningen far. Det er hvad han har tilbage. Hans ønske for fremtiden er at blive genforenet med børnene.

I supervisionen bliver vi gjort opmærksomme på at der ved diagnosen posttraumatisk stresssyndrom ofte beskrives væsentlige symptomer som søvnforstyrrelser, koncentrationsbesvær, hukommelsestab og ubehagelige flashback. Det kan dog være væsentligt i udredningen af patientens traume at se virkningen af tavshed, tab og eksil. Erfaringerne viser at det at være i eksil kan være et større traume end eksempelvis torturen, da oplevelsen af at være i eksil indebærer tomhed, håbløshed, afmagt og fremmedgørelse. I forbindelse med dette er det vigtigt at til-

rettelægge behandlingen af den enkelte patient ud fra dennes egentlige traume.

I den tværfaglige gruppe bliver dette en vigtig information, da vi som udgangspunkt har regnet med at Alis traume var relateret til det faktum at han havde været udsat for daglig tortur gennem 9 måneder, men hvor vi senere erfarer at hans største traume er tabet af sine børn, og det faktum at han ikke kan få dem at se på grund af hans kriminalitet og retslige status.

Dog viser erfaringen også, ifølge vores supervisor, at patienter, der har været fængslet og udsat for tortur, vælger at forholde sig tavse i fængslet i længere perioder for at beskytte sig selv og deres familier. Denne tendens til tavshed bæres oftest med ind i behandlingsarbejdet, og på baggrund af sine erfaringer i RCT mener supervisor at det er vigtigt som behandler at udfordre tavsheden.

Supervisor mener ligeledes at det er vigtigt at være bevidst om begreber som æresdrab, skyld og skam, og turde anvende disse i vurderingen af patienten og i tilrettelæggelsen af patientens behandling.

I forløbet med Ali har det for eksempel vist sig i musikterapien på den måde at det tog lang tid før jeg nævnte patientens kriminalitet for ham, og derved kunne gøre patientens kriminelle handling til en del af terapien.

Opsamling

Arbejdet i den tværfaglige supervisions- og læringsgruppe, sideløbende med det musikterapeutiske forløb, har specielt sat fokus på kompleksiteten i arbejdet med retspsykiatriske patienter med anden etnisk baggrund. Ved siden af den terapeutiske proces skal der tages højde for sproglige barrierer og kulturelle forskelle, som viser at megen af den lærdom, vi som personale har med os, skal modificeres og tilføres nye aspekter, for at vi er i stand til at møde og forstå

patienten ud fra dennes præmisser. I dette forløb har det for eksempel været vigtigt at forholde sig til begreber som æresdrab, skyld og skam som reelt eksisterende faktorer og ikke kun som hypoteser. Det som vi forstod, og stadig forstår, som en kriminel handling, og som det danske retssystem havde dømt patienten for, ville i Irak være at betragte som en retfærdig handling hvor manden beskytter sin hustru og sin families ære. Som sådan ville han højst være blevet straffet med et halvt års husarrest, ligesom børnene aldrig ville være fjernet fra ham. Et kulturelt skel som er svært at forholde sig til, men som er af stor betydning for forståelsen af patienten og dennes reaktion på behandlingen.

I det musikterapeutiske forløb har styrken været det non-verbale aspekt: at kunne skabe et fælles univers udenom sproget. Nogle af de spørgsmål, som jeg er blevet stillet, er om det er muligt at anvende vestlig musik med en patient med en anden etnisk baggrund - er de arketyperiske aspekter ved musikken stærke nok til at kunne bære patientens følelsesmæssige materiale? I dette tilfælde var det muligt da patienten var vant til at lytte til klassisk musik. Der har dog været fravalg i musikken, som har drejet sig om musik af specielt religiøs karakter (f.eks. Ave Maria).

Den tværfaglige supervisions- og læringsgruppe har været med til at sikre en løbende dialog omkring patienten. En dialog som har skabt fornemmelsen af helhed i behandlingen. Det har krævet at vi har beskrevet vores roller og funktioner for hinanden, hvilket har skabt en større bevidsthed hos den enkelte, og har gjort det muligt for os at bruge hinandens styrker i arbejdet omkring patienten. For mit vedkommende har det givet et bredt billede af patienten, og jeg har via det tætte samarbejde opnået et kendskab til patientens forskellige reaktionsformer ved eksempelvis korrigerende og konfliktløsning på afdelingen. Samtidig har det givet mig en mulighed for at formidle mit arbejde og implementere

musikterapien i afdelingen.

Musikterapeut Catherine Roberts (Roberts 2001) fremhæver netop værdien af det tværfaglige samarbejde i retspsykiatrien, ud fra den betragtning at retspsykiatriens opgave er at balancere mellem patienternes styrke, kontrol, omsorg, frihed og valg. I denne balancegang er afdelingens primære opgave at skabe struktur, kontrollere patienterne og minimere risikoen for udadreagerende og skadende adfærd. I musikterapien tilbyder vi patienterne frihed og valg, arbejder med grundlæggende tillid og tilstræber at rumme patientens følelsesmæssige materiale. Dette kan skabe et paradoks mellem kontrol/frihed, at minimere risiko/og risikere som kræver et højt informationsniveau og et godt samarbejde, så både patient, plejepersonale og musikterapeut oplever trykthed.

Samlet set kan følgende punkter anbefales i planlægningen af behandlingen af retspsykiatriske patienter med anden etnisk baggrund:

- anvend tolk
- foretag en grundig udredning af patienten i samarbejde med andre faggrupper
- fokuser på patientens egentlige traume
- udarbejd en grundig behandlingsplan sammen med det øvrige behandlingsteam
- revider løbende behandlingsplanen i et fælles samarbejde
- søg information om patientens kulturelle baggrund
- modtag løbende supervision i en tværfaglig gruppe

Litteratur

- Bonde, L. O., Pedersen, I. N. & Wigram, T. (2001) *Musikterapi - Når ord ikke slår til*. Århus: Forlaget Klim
- Bush, C. (1995) *Healing Imagery and Music*. Oregon: Rudra Press.
- Jerlang, C. (2004) Traumatiserede flygtninge debatteres på høring.
- Referat af høring på Christiansborg d. 20.01.2004. Se: www.videnscenter-for-transkulturel-psykiatri.dk
- Cullberg, J. (1999) *Dynamisk Psykiatri*. København: Hans Reitzels forlag.
- Kamp, P., Lunn, V. & Waaben, K. (1996) *Retspsykiatri*. København: Gad Jura.
- Lindgaard, P. (2002) Tværfagligt samarbejde ved udredning og behandling af torturramte flygtninge. *Månedsskrift for praktisk lægegerning*, 80(2) s. 207-217.
- Roberts, C. (2001) *An exploration of the relationship between music therapy and the forensic environment*. Speciale som kan downloades på: http://www.apu.ac.uk/music/mt_research/dissertations/
- Sørensen, L. J. (1996) *Særpræg, særhed, sygdom*. København: Hans Reitzels forlag.